
Het Romeinse Rijk

Wannes Coolen

Inleiding

Het Romeinse Rijk was het rijk dat zich vanaf de 6e eeuw v.Chr. uit de stadstaat Rome ontwikkelde en op zijn hoogtepunt in de 2e eeuw na Chr. alle landen rond de Middellandse Zee en een groot deel van het Midden-Oosten en West-Europa omvatte.

De Romeinse geschiedenis wordt traditioneel in drie perioden onderverdeeld:

- koningstijd
- republiek
- keizertijd

Over de vroege geschiedenis van Rome is vrijwel niets met zekerheid bekend. In 390 v.Chr. werd Rome geplunderd door de Galliërs, waarbij eventuele vroegere geschiedschrijving verloren zou kunnen zijn gegaan.

In West-Europa bleef het rijk bestaan tot 476, toen de 'barbaarse' generaal Odoaker de macht van Rome overnam. Het oostelijk deel van het rijk, ook wel het Byzantijnse Rijk genoemd, bleef nog tot 1453 bestaan.

Dat het rijk ten onder is gegaan, wordt wel toegeschreven aan imperial overstretch. Het rijk was te groot geworden om met de middelen van communicatie en transport van die tijd effectief bestuurd en verdedigd te worden.

Inhoudsopgave

1	De oorsprong van het Romeinse Rijk	4
1.1	Legende	4
1.2	Archeologisch onderzoek	4
2	Koningstijd.....	5
3	Romeinse Republiek.....	6
3.1	Vroege Republiek	6
3.2	Oorlogen met Carthago.....	6
3.3	Sociale onrust in de Republiek	6
3.4	De val van de Republiek	7
4	Principaat.....	9
4.1	Augustus, de eerste keizer	9
4.2	De Julisch-Claudische dynastie.....	9
4.3	Het Vierkeizerjaar en de Flavische dynastie.....	10
4.3.1	Otho.....	10
4.4	Adoptiefkeizers.....	11
4.5	Burgeroorlog en de Severische dynastie	11
5	Dominaat.....	13
5.1	Diocletianus en de vorming van de tetrarchie	13
5.2	Het einde van de tetrarchie.....	13

1 De oorsprong van het Romeinse Rijk

1.1 Legende

Volgens de legende was Rome gesticht in 753 v.Chr. op 21 april. De eigenlijke geschiedenis van Rome begon echter al rond 1000 v.Chr. toen de Latijnen zich vestigden in Latium, de streek rondom Rome. Rond die tijd werden de Latijnen geregeerd door de legendarische koning Latinus. Dit sluit aan op de legende waarin de Trojaanse held Aeneas steun zoekt bij hem als hij het eiland Palladeum (denk aan Palatijn, een van de zeven heuvels van Rome) bereikt. Zijn zoon Ascanius stichtte de stad Alba Longa die aanvankelijk de belangrijkste Latijnse stad zou worden.

Na de dood van Ascanius regeerde zijn nageslacht 14 generaties lang over Alba Longa. Toen brak er echter een twist uit waarbij de rechtmatige koning van Alba Longa, Numitor, werd afgezet door zijn oudere broer Amulius. Om te voorkomen dat de nakomelingen van Numitor ooit de troon konden heroveren, dwong Amulius zijn nicht Rhea Silvia (de dochter van Numitor) om een Vestaalse maagd te worden, want seksueel contact tussen een Vestaalse maagd en een man werd met de dood bestraft. Zij werd echter zwanger van de oorlogsgod Mars en baarde een tweeling met de namen Romulus en Remus.

1.2 Archeologisch onderzoek

Archeologisch onderzoek in de omgeving van Rome spreekt deze legende echter volledig tegen. Men deelt het ontstaan van Rome in 3 fases in, namelijk 1000-830 v Chr., 830-630 v Chr. en na 630 v Chr. In de eerste fase was er zeker al bewoning op de Palatijnse heuvel en waarschijnlijk ook op twee andere, de Capitool en de Quirinaal. In de tweede fase wordt rond de zeven heuvels een aarden verdedigingswal opgetrokken en spreekt men van het Septimonium. Het is echter niet duidelijk of het hier om een religieuze of staatkundige eenheid gaat. In de laatste fase ontwikkelt Rome zich tot een echte stad, dankzij de Etruskische invloed. Zij werkten immers de eerste grote projecten in Rome uit (vb. Cloaca Maxima, Tempel van Jupiter Optimus Maximus).

2 Koningstijd

De huidige gegevens over de koningstijd zijn bijna allemaal gebaseerd op legenden. In die periode werden de Romeinen geregeerd door koningen; eerst Romeinse, toen ook Sabijnse en ten slotte Etruskische.

De eerste koning van Rome was Romulus. Hij zou zijn stad hebben laten bevolken door bannelingen. Maar aangezien Rome nu bijna alleen bevolkt was door mannen, was er een tekort aan vrouwen. Daarop roofden de Romeinen vrouwen bij een buurvolk, de Sabijnen (Sabijnse Maagdenroof). De Sabijnse koning Titus Tatius zou hierop de stad hebben aangevallen en door verraad (van Tarpeia) viel die in hun handen. De Sabijnse vrouwen waren echter inmiddels van hun nieuwe echtgenoten gaan houden, kwamen tussenbeide en er werd vrede gesloten. Titus Tatius werd medekoning en veel Sabijnen vestigden zich op de Quirinaal. Verder is over Romulus bekend dat hij een raad van oude mannen, de senex, samen stelde om hem te adviseren. Dat was het begin van de Romeinse Senaat. In 715 v Chr. stierf Romulus; volgens de legende werd hij meegevoerd door een wervelstorm om Jupiter als de god Quirinus voor eeuwig bij te staan.

3 Romeinse Republiek

3.1 Vroege Republiek

Het Romeinse volk had zulke slechte ervaringen met Tarquinius dat het nooit meer door een koning geregeerd wenste te worden. Lucius Junius Brutus werd belast met het ontwerpen van een nieuw staatsbestel, de res publica oftewel republiek. Zo werd de Senaat het hoogste orgaan van de Romeinse staat. Zij adviseerden de twee jaarlijks gekozen magistraten, die eerst praetores en daarna consules werden genoemd. De eerste consuls waren deze Brutus en Lucius Tarquinius Collatinus. In 508 v.Chr. werd het ambt van Pontifex Maximus ingesteld om de religieuze taken van de koning over te nemen. Tarquinius Superbus had de strijd echter nog niet opgegeven en hij leidde een alliantie van Etrusken en Latijnen tegen Rome. Pas toen de Romeinen in 496 v. Chr. de Latijnse Liga versloegen in de Slag bij het Regillusmeer, gaf Tarquinius het op.

3.2 Oorlogen met Carthago

Als Carthago in 264 v Chr. tegen Rome's zin steun verleent aan de piratenstad Messina, breekt de Eerste Punische Oorlog uit. Na een zware strijd ter zee, waarin Rome aanvankelijk nederlagen leed, omdat het enkel kon vechten op het land, kwam Rome echter onder leiding van consul Duilius als overwinnaar uit de strijd (241 v Chr.). De Rostra, het spreekgestoelte op het Forum Romanum is bij wijze van oorlogsmonument lange tijd voorzien geweest van de afgezaagde ramstevens van buitgemaakte Carthaagse schepen. Carthago moest in eerste instantie zware schattingen betalen en moest Sicilië afstaan, enkele jaren later ook Corsica en Sardinië. Deze gebieden werden de eerste provinciae van Rome. De volgende provincie was Gallia Cisalpina (223 v Chr.).

3.3 Sociale onrust in de Republiek

Intussen laaide interne onrust tussen de klassen weer op. In 133 v Chr. werd de hervormer en volkstribuun Tiberius Sempronius Gracchus vermoord. In 121 v Chr. werd ook zijn broer Gaius Sempronius Gracchus vermoord. In hetzelfde jaar veroverde Rome Gallia Transalpina, ruwweg het gebied dat nu de Franse Provence is en tussen 112 en 106 v Chr. versloegen ze de Numidische koning Jugurtha. Die overwinning was te danken aan quaestor Sulla. Marius versloeg de Germaanse Teutonen in de Slag bij Aquae Sextiae (102 v Chr.) en de Germaanse Cimbren in de Slag bij Vercellae in het jaar daarna. De Cimbren waren Italië binnengevallen en hadden in 105 v Chr. een Romeins legioen bij Arausio vernietigd. Daardoor werd Marius in de periode 104 v Chr. - 100 v Chr., tegen de Romeinse wet in, ieder jaar tot consul gekozen.

Marius begon ook met de hervorming van het Romeinse leger. De hastati, principes en triarii werden afgeschaft en Marius stichtte een beroepsleger met als kern de legionairs, die Romeins burgerrecht bezaten en konden rekenen op een vaste soldij en op landbouwgrond na afloop van de 15 jaar militaire dienst. De hervormingen ondermijnden echter wel de Republiek, omdat de soldaten hun commandanten trouwer waren dan de staat.

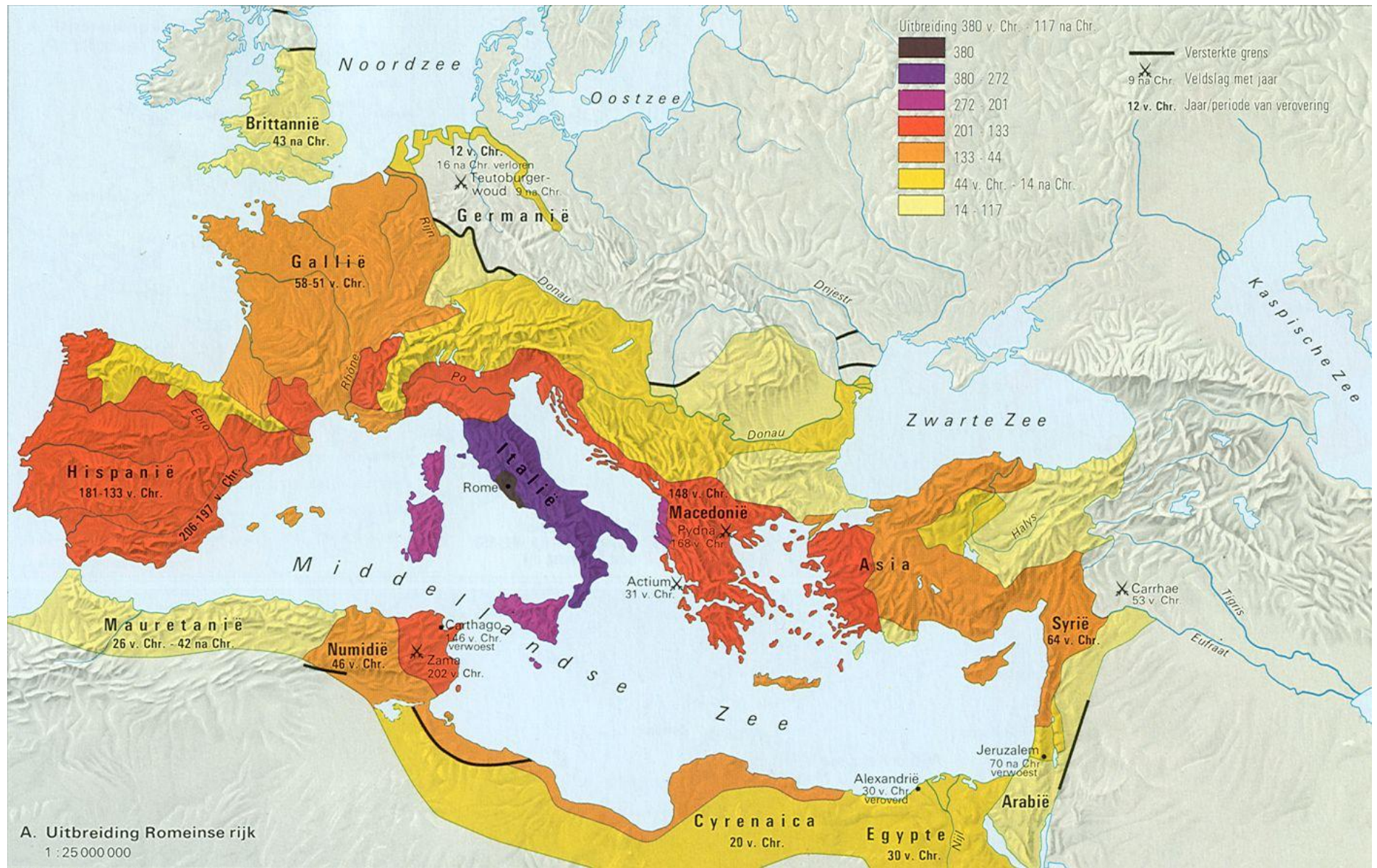
3.4 De val van de Republiek

Jarenlang hadden de Romeinse bondgenoten (socio, vaak steden met wie Rome in voorgaande eeuwen een nadelig vredesverdrag had gesloten) in Italië voor Rome gevochten zonder dat daar iets tegenover stond. De bondgenoten werden steeds ontevredener met deze situatie. In 91 v.Chr. diende de volkstribuun Marcus Livius Drusus minor een wet in die alle Italianen het Romeins burgerschap verleende, maar voordat deze wet kon worden aangenomen werd hij vermoord. Hierop scheidden de bondgenoten zich af en brak de Bondgenotenoorlog uit. Na zware gevechten en het verlenen van het Romeinse burgerschap aan alle trouwe bondgenoten wist de Romeinse generaal Lucius Cornelius Sulla de oorlog in 82 v.Chr. in Rome's voordeel te beslissen.

In Rome was ondertussen een nieuwe politieke klasse ontstaan. Naast de traditionele patricische families werden ook steeds meer rijke plebeïsche families toegelaten tot de Romeinse Senaat. De nieuwe senatoren verenigden zich in de populares (populisten; zij wilden meer hervormingen ten gunste van de armeren) terwijl de oudere patricische families zich verenigden in de optimates (de besten, die alles bij het oude wilden laten).

Buste van Gaius Julius Caesar

zeeslag tijdens de Slag bij Actium - artistieke impressie door Lorenzo A. Castro

4 Principaat

4.1 Augustus, de eerste keizer

Octavianus werd steeds machtiger, maar in 27 v.Chr. kondigde hij plotseling zijn aftreden aan (zo deed hij alsof hij de Republiek teruggaf aan de Senaat). De Senaat was volkomen verrast en weigerde het aftreden van Octavianus te aanvaarden. Octavianus kreeg de volgende titels:

- Augustus (de Verhevene)
- princeps (eerste burger)
- consul

Die titels leverden hem het imperium maius over alle legioenen en de tribunica potestas, die hem in staat stelde een veto over senaatsvoorstellen uit te spreken. Augustus bracht het aantal legioenen terug naar 28 (ongeveer 150.000 man). Deze legioenen werden op de rijksgrenzen gestationeerd. Om meer controle over Rome te krijgen stichtte Augustus de Praetoriaanse Garde, zijn in drie cohorten verdeelde lijfwacht. Deze garde was de enige gewapende troepenmacht in Italië. Op buitenlands gebied voerde Augustus aanvankelijk een expansionistische politiek ten opzichte van Germania. Na een smadelijke nederlaag in het Teutoburgerwoud in 9 na Chr., gaf Augustus het plan om Germania tot aan de Elbe te veroveren op. Augustus concentreerde zich hierna op het stichten van de Pax Romana, een door de Romeinse legioenen bewaakte vrede. Een hoogtepunt in de buitenlandse politiek van Augustus was de teruggave van de door Crassus verloren adelaars door de Parthen.

4.2 De Julisch-Claudische dynastie

Tiberius zette de politiek van Augustus voort, maar was niet erg populair. Veel senatoren verlangden een terugkeer naar de Republiek en Tiberius hield hen scherp in de gaten. In 27 was hij het leven in Rome helemaal zat en hij trok zich terug op het eiland Capri. Hier ging Tiberius zich te buiten aan orgieën terwijl hij Rome liet regeren door Lucius Aelius Seianus, de Praetoriaanse prefect. Toen echter bleek dat Seianus zijn zinnen had gezet op de keizerstroon, liet Tiberius hem vermoorden en vervangen door Quintus Naevius Sutorius Macro. In 37 stierf Tiberius op 79-jarige leeftijd een verdachte natuurlijke dood, die mogelijk door Macro en Tiberius' opvolger Caligula bespoedigd is.

Caligula begint zijn regering voorspoedig; men verwachtte een einde aan de willekeur van Tiberius. Na een halfjaar op de troon werd de jonge keizer vermoedelijk zwaar ziek, waarbij zijn geestelijke vermogens werden aangetast. Hij riep zijn paard Incitatus uit tot consul en zichzelf als levende god. Hij begon voorbereidingen tot een invasie van Brittannië, maar omdat zijn soldaten weigerden in te schepen wegens de woelige zee, liet hij hen als straf schelpen rapen in Bononia, aan de Gallisch noordkust. In 41 werd hij vermoord door zijn getergde Praetoriaanse prefect, Cassius Chaerea.

Chaerea probeerde vervolgens samen met de Senaat de Republiek te herstellen, maar de andere Praetorianen hadden de licht gehandicapte oom (hij stotterde en liep mank) van Caligula, Claudius, 'achter een gordijn gevonden' en riepen hem uit tot keizer. Chaerea werd ter dood gebracht en Claudius begon zijn doorgaans voorspoedige regering. Hij liet in Ostia een nieuwe haven bouwen,

waardoor de graantoevoer naar Rome vergroot werd. Omdat hij vanwege zijn handicap niet voor vol werd aangezien ging Claudius op zoek naar militaire roem. Hij begon aan de Romeinse invasie van Brittannië in 43 die, anders dan die van Caesar een eeuw tevoren, succesvol was. Het privéleven van de keizer was minder gelukkig. Hij viel onder de invloed van zijn vrouw Messalina en hij liet haar na een mislukte samenzwering vermoorden. Hij hertrouwde met de ambitieuze Julia Agrippina minor, die haar zoon Nero op de keizerstroon wilde zetten. In 54 stierf Claudius door gif dat via een (braak)veer in zijn keel werd gebracht.

Nero's regering begon voorspoedig, onder begeleiding van de filosoof en staatsman Seneca, maar hij werd steeds megalomaner. In 55 liet hij zijn stiefbroer Britannicus vermoorden en in 59 zijn moeder, nadat zij zich naar Nero's zin iets te veel met het staatsbestuur bemoeide. Het volk van Rome beschuldigde hem ervan de Grote Brand (64) van Rome te hebben veroorzaakt en tijdens de brand viool te hebben staan spelen, maar hij besloot de chrestiani, de christenen, hiervan de zondebok maken. Op de afgebrande delen van de stad liet hij zijn Gouden Huis bouwen. In 65 liet Nero Seneca, de enige overgebleven stabiele kracht in de regering, zelfmoord plegen. Nero zag zichzelf ook als een groot artiest (hij was zanger en atleet; op de Olympische Spelen werd hij kampioen wagenrennen, ook al viel hij voor de eindstreep uit zijn wagen). In 66 mislukte een samenzwering onder leiding van Piso, maar Nero's positie was onherstelbaar verzwakt. In 68 kwam de Gallische gouverneur Gaius Iulius Vindex in opstand. Dit leidde tot grote paniek in Rome en ondanks de nederlaag van Vindex tegen Lucius Verginius Rufus brokkelde Nero's positie snel af. Nero werd uiteindelijk door de Senaat tot staatsvijand uitgeroepen en hij pleegde zelfmoord onder de woorden: "Qualis artifex pereo" (wat een kunstenaar sterft er met mij...)

4.3 Het Vierkeizerjaar en de Flavische dynastie

Na de dood van Vindex ging de opstand tegen het keizerlijk gezag verder en de provinciale gouverneurs schaarden zich achter Servius Sulpicius Galba, de gouverneur van Hispania Tarraconensis. In januari 69 kwam Galba aan in Rome en werd terstond uitgeroepen tot keizer. De Rijnlegioenen accepteerden Galba echter niet als keizer en riepen hun commandant Aulus Vitellius uit tot keizer en marcheerden op naar Rome. Tevens maakte de eerlijke en zuinige Galba de fatale fout de Praetoriaanse Garde geen donativum toe te kennen.

4.3.1 Otho

De Garde werd door Galba's afgewezen rechterhand, Marcus Salvius Otho, omgekocht en hij werd vermoord. Otho werd nu de nieuwe keizer, maar kon slechts kort van het keizerschap genieten. Vitellius' legioenen waren namelijk in Noord-Italië aangekomen. Hoewel Otho de steun had van de legioenen in Africa, Egypte en aan de Eufraat en de Donau, had Vitellius meer legioenen ter plaatse. De Donaulegioenen spoedden zich naar Otho's leger in Bedriacum, in de buurt van het Noord-Italiaanse Cremona, maar kwamen te laat voor het treffen tussen de beide legers op 14 april 69 (eerste slag bij Bedriacum). Otho wilde verder bloedvergieten voorkomen en pleegde op 17 april zelfmoord. Vitellius trok Rome binnen.

Judaea en Syria

In juli van dat jaar riepen de legioenen in Judaea en Syria de gevierde generaal Vespasianus uit tot keizer. Hij kon vanwege de Joodse Opstand echter niet zelf naar Rome en hij stuurde zijn vriend

Gaius Licinius Mucianus met de Syrische legioenen naar Europa. In Poetovio, in het huidige Romenië, verklaarden de keizerloze Donaulegioenen o.l.v. Marcus Antonius Primus hun steun aan Vespasianus. De Donaulegioenen trokken in oktober Italië binnen en het kwam wederom in Bedriacum tot een treffen met de legioenen van Vitellius, die deze keer verslagen werden (tweede slag bij Bedriacum). Op 20 december trok Primus Rome binnen en de volgende dag nam Mucianus de macht over in naam van Vespasianus.

4.4 Adoptiefkeizers

Na de moord op Domitianus kozen de senatoren één van hen, Marcus Cocceius Nerva tot keizer. Nerva stond hoog in de aanzien bij de Senaat, maar had te maken met opstanden onder de legioenen die Domitianus trouw waren. De Praetoriaanse Garde drong zelfs het keizerlijk paleis binnen om de moordenaars van Domitianus te straffen. Nerva moest diep door het stof en adopteerde de succesvolle militair Trajanus als zoon en erfgenaam. In 98 stierf Nerva een natuurlijke dood en werd door zijn adoptiefzoon Trajanus opgevolgd. Trajanus was de eerste uit een reeks van vijf hoogst succesvolle Adoptiefkeizers.

Trajanus stond bekend als de keizer onder wie het Rijk de grootste omvang bereikte. Trajanus' betrekkingen met zowel de Senaat als de legioenen waren perfect te noemen en de Senaat gaf hem de titel optimus (beste). Trajanus breidde het Romeinse Rijk uit door middel van enkele ambitieuze oorlogen. In 101 leidde de keizer een strafexpeditie tegen Dacië dat zich aan Rome moest onderwerpen. Toen de Dacische koning Decebalus opnieuw in opstand kwam trok Trajanus opnieuw tegen hem op en vernietigde in 106 de Dacische hoofdstad Sarmizegetusa. De Daciërs werden uitgeroeid (een van de weinige gevallen van Romeinse genocide) en Dacië werd een Romeinse provincie met Colonia Ulpia Traiana (het vroegere Sarmizegetusa) als hoofdstad. Toen de koning van Nabatea (een koninkrijk in Jordanië) stierf, erfde Rome het gebied dat werd omgevormd in de provincie Arabia Petraea. In 113 ontstond er een conflict met Parthië over het betwiste vazalkoninkrijk Armenië. De Parthischgezinde koning werd afgezet en Trajanus rukte op naar de Parthische hoofdstad Ctesiphon, nabij het huidige Baghdad. Hij lijfde Mesopotamia in als nieuwe Romeinse provincie. Trajanus drong door tot in Susa, 250 km ten oosten van de Tigris, de oostelijkste plek waar ooit een Romeinse strijdmacht is geweest. Trajanus kon echter het fort Hatra, nabij het huidige noord-Iraakse Al Hadr, niet innemen. Bovendien kwamen de joden in Palestina (weer) in opstand. Zijn gezondheid ging achteruit en hij overleed op 8 augustus 117 in Cilicië.

4.5 Burgeroorlog en de Severische dynastie

Na de dood van Commodus werd de eerlijke en integere Pertinax keizer. Hij trachtte de corruptie van Commodus ongedaan te maken, maar werd tegengewerkt door de corrupte elite. Het liep uit de hand toen Pertinax de Praetoriaanse Garde weigert een donativum toe te kennen. Op 28 maart 193 drong de Garde het keizerlijk paleis binnen en bracht Pertinax ter dood. De Praetorianen smachtten naar geld en besloten het keizerschap per opbod te verkopen. Uiteindelijk verkreeg Didius Iulianus de titel, nadat hij 25.000 sestertiën per man had betaald. De bevolking van Rome pikte de tirannie van de Praetorianen echter niet en riep de gouverneurs van de provincies te hulp. Clodius Albinus, gouverneur van Britannia, Pescennius Niger, gouverneur van Syria, en Septimius Severus, gouverneur

Het Romeinse Rijk

van Pannonia Superior beantwoordden de oproep en werden door hun legioenen tot keizer uitgeroepen.

Septimius Severus was met zijn Donaulegioenen het dichtst in de buurt van de hoofdstad en kwam op 2 juni aan in Rome, waar hij de Praetorianen ontsloeg en liet vervangen door zijn eigen mannen. Pertinax' moordenaars en Didius Iulianus werden terechtgesteld. De Senaat, die liever Niger als keizer had gezien, werd gedwongen Severus tot keizer uit te roepen en Niger tot staatsvijand te verklaren. Severus kende Clodius Albinus de titel Caesar toe om hem zoet te houden. Hierdoor kon Severus zich geheel concentreren op Niger. In het voorjaar van 194 werd Niger na een harde strijd in Cilicië verslagen. In de herfst van 195 riep Severus zijn oudste zoon Caracalla uit tot Caesar uit en liet Clodius Albinus uitroepen tot staatsvijand. Na een moeizame oorlog van twee jaar kwam het op 19 februari 197 tot een beslissende slag nabij Lugdunum in het Rhônedal, waaruit de legioenen van Septimius Severus als overwinnaars tevoorschijn kwamen. Deze slag was de bloedigste veldslag die ooit tussen Romeinen onderling is uitgevochten.

5 Dominaat

5.1 Diocletianus en de vorming van de tetrarchie

Onder de heerschappij van Diocletianus veranderde het keizersambt volledig. In plaats van de republikeinse façade van het Principaat te handhaven, liet hij zich dominus (heer) noemen en heerste hij als een autocraat over het Rijk. Hij wilde de eenheid in het Rijk herstellen en de godsdienst moest daaraan bijdragen. Iedereen die de goden niet vereerde werd ter dood gebracht. De belangrijkste slachtoffers van deze politiek waren de christenen. Omdat het eenhoofdige bestuur herhaaldelijk tot problemen leidde, benoemde Diocletianus zijn vriend Maximianus tot Augustus en Caesar. Hij kreeg tevens het bestuur over de westelijke helft van het Rijk. Diocletianus regeerde over de oostelijke helft. Op 11 maart 293 benoemden Diocletianus en Maximianus twee opvolgers (Caesari) die ieder het bestuur kregen over een kwart van het Rijk. Maximianus benoemde Constantius I 'Chlorus' tot zijn Caesar, en Diocletianus Galerius. Zo werd het Rijk uiteindelijk bestuurd door vier (Grieks: tetra) heersers (Grieks: archein)

De tetrarchen zetelden in steden die dichtbij de grenzen liggen, zodat deze beter verdedigd konden worden. Diocletianus voerde ook een administratieve herindeling door. Er werden vier *praefecturae* opgericht, die overeenkwamen met de rijkdelen. Deze werden weer verder ingedeeld in 12 (later 15) diocesen. Veel van de oude provinciae werden verder opgedeeld zodat er uiteindelijk in 395 in totaal 120 provinciae ontstonden.

De hoofdsteden van de tetrarchie waren:

- Nicomedia, de hoofdstad van Diocletianus en hoofdstad van de *praefectura* Oriens. De stad was gunstig gelegen t.o.v. de Donaugrens en de Sassanieden.
- Mediolanum, de hoofdstad van Maximianus en de hoofdstad van de *praefectura* Italia. De stad lag dicht bij de Alpen en de Donaugrens.
- Augusta Treverorum, de hoofdstad van Constantius I 'Chlorus' en de hoofdstad van de *praefectura* Gallia. De stad was een garnizoensstad in de buurt van de Rijnrens.
- Sirmium, de hoofdstad van Galerius en de hoofdstad van de *praefectura* Illyricum. De stad lag aan de Donaugrens.

Op 1 mei 305 traden Diocletianus en Maximianus af. Galerius en Constantinus I 'Chlorus' werden Augusti van respectievelijk het oosten en het westen van het Rijk. Maximianus II Daia en Flavius Valerius Severus werden de Caesari van respectievelijk Galerius en Constantinus.

5.2 Het einde van de tetrarchie

Het nieuwe staatsbestel raakte ernstig in de problemen toen Constantinus op 25 juli 306 stierf. Hoewel Constantinus werd opgevolgd door de caesar Severus II, kwam de zoon van Maximianus, Maxentius, in opstand. Galerius, de augustus van het oosten, stuurde Severus een hulpleger. De troepen, die nog onder Maximianus hadden gediend, werden omgekocht door Maxentius. Severus werd gevangengenomen en later ter dood gebracht. Ongeveer tegelijkertijd riepen de troepen van

Het Romeinse Rijk

Constantinus I diens zoon Constantijn uit tot augustus. Maximianus voerde ook deze titel, en verleende hem ook aan zijn zoon.

De heerschappij van Constantijn de Grote en zijn nakomelingen

De beide Augusti kwamen overeen het Edict van Milaan uit te vaardigen, waarin godsdienstvrijheid in heel het Romeinse Rijk werd ingesteld. De christenvervolgingen, zoals onder Decius (250 n.Chr.), Diocletianus (303-305 n.Chr.) en diens opvolger Galerius (305-311 n. Chr), werden beëindigd.

De vrede tussen de beide Augusti was echter van korte duur. Al in 316 barstte de strijd los over de Balkan. In 324 kwam het nabij Adrianopel tot een veldslag, waarbij Licinius om het leven kwam. Nu was Constantijn alleenheerser over het rijk. Rome had volgens hem afgedaan als hoofdstad van het Rijk. Hij stichtte daarom op de plaats van de Griekse kolonie Byzantium een nieuwe hoofdstad met de naam Nova Roma, Nieuw Rome. Later zou de stad Constantinopel genoemd worden, naar zijn stichter. De nieuwe stad was gelegen aan de Bosporus, de zeestraat die de Zwarte Zee verbindt met de Middellandse Zee. In Byzantium kwamen verschillende handelsroutes, zowel ter land als ter zee, samen.

Als eerste christelijke keizer bemoeide Constantijn zich intensief met de leerstellige aangelegenheden van het op dat ogenblik nog sectarische christelijke geloof. Zo stelde de priester Arius dat Christus wel menselijk was, maar niet goddelijk. Om deze en andere meningsverschillen te beslechten riep de keizer de christelijke bisschoppen bijeen in het Concilie van Nicaea. Het arianisme en alle andere niet strikt literalistische geloofsopvattingen werden tot ketterij verklaard. De keizer bouwde, onder invloed van zijn moeder Helena, veel kerken, waaronder de eerste Sint-Pietersbasiliek in Rome en de Heilige Grafkerk in Jeruzalem.